

مجله‌ی سیاست دفاعی

سال بیست و چهارم، شماره‌ی ۹۴، بهار ۱۳۹۵

ارائه الگوی امنیت زیست محیطی از منظر حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۱۰/۰۵	مهدی زروندی ^۱
تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۴/۱۲/۱۶	سید محمود رضاشمس دولت آبادی ^۲
صفحات مقاله: ۲۰۳ - ۲۳۵	سید جواد امینی ^۳

چکیده:

در چند دهه‌ی اخیر، به موازات پیشرفت علوم و فناوری‌های مدرن و نقش آن در شتاب بخشیدن به توسعه‌ی صنعتی و اقتصادی، با نگرش یک‌جانبه به نفع بهره‌برداری هرچه بیش‌تر از منابع طبیعی و ترجیح منافع اقتصادی بیش‌تر در کوتاه‌مدت، نشانه‌ها و پیامدهای ناپایداری محیط‌زیست، بیش از هر زمان دیگری از تاریخ حضور بشر در کره‌ی زمین، در همه‌ی مقیاس‌های جهانی، منطقه‌ای و محلی، بروز و ظهور یافته است. بحران‌های پیچیده‌ی محیط‌زیستی و بروز انواع بلایای طبیعی و از جمله تغییرات شدید در اقلیم و آب‌وهوای جهانی، تخریب و نابودی جنگل‌ها و انقراض گونه‌های زیستی، کاهش شدید منابع تجدیدناپذیر به‌واسطه‌ی بهره‌برداری بی‌رویه و محدودیت توان جذب زمین در مقابل انبوهی از پسماندها و ضایعاتی که همه روزه در اثر مصرف ناپایدار منابع و کالاها به‌وجود می‌آیند، همه و همه تنها بخشی از نشانه‌ها و هشدارها در مقابل همه‌ی نامعقول و دخالت‌های ناپسند انسان قرن بیست‌ویکم در نظام خودگردان طبیعت است.

بدین ترتیب، این مقاله ضمن بررسی بیانات مقام معظم رهبری به‌صورت تحلیل محتوا، مهم‌ترین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها، یک چارچوبی که بتواند امنیت محیط‌زیست را تدوین نماید، استخراج کرده و در انتها ضمن تهیه‌ی جدول ویژگی‌های امنیت محیط‌زیست، الگوی آن را نیز ترسیم نموده است.

* * * * *

۱ - دانشجوی دکترای امنیت ملی دانشگاه عالی دفاع ملی

۲ - عضو هیات علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

۳ - عضو هیات علمی دانشگاه عالی دفاع ملی

واژگان کلیدی

امنیت محیط‌زیست، امنیت زیست‌محیطی از منظر حضرت امام خامنه‌ای، توسعه‌ی صنعتی و اقتصادی، جرم‌انگاری، منابع تجدیدناپذیر، تخریب و نابودی جنگل‌ها، بحران‌های پیچیده‌ی محیط‌زیستی..

مقدمه

روند توسعه‌ی فعلی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه و از جمله کشور ما، هنوز تا رسیدن به نقطه‌ی سازگاری با محیط‌زیست فاصله زیادی دارد. هرچند که بسیاری از طرفداران افراطی توسعه بر این باورند که با فناوری‌های پیشرفته‌ی بشری می‌توان بر مخاطرات زیست‌محیطی فایق آمد، اما واقعیت مسلم این است که بیش‌تر پدیده‌های کره‌ی زمین تحت تأثیر رفتارهای غیرخطی و غیرقابل پیش‌بینی بوده و حتی تغییرات کوچک و مقطعی در نظام طبیعت می‌تواند صدمات جبران‌ناپذیری را هم به موقعیت زیستی و حیات زیست‌مندان و هم به منافع اقتصادی جوامع بشری وارد نماید. البته نباید از نظر دور داشت که توسعه‌ی منطقی و در تناسب با نیاز بشری از سوی دیگر، امری حیاتی محسوب می‌گردد و مفهوم توسعه‌ی پایدار نیز در همین راستا در سال‌های اخیر بیش‌تر مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین، برقراری یک تعادل و توازن بین الزامات حفاظت از محیط‌زیست و منابع طبیعی و توسعه، می‌تواند رویکرد مناسبی باشد که در عصر حاضر بیش‌تر باید مورد توجه قرار گیرد. به‌دنبال چنین رویکردی است که تلفیق اصول و الزامات محیط‌زیستی در نظام برنامه‌ریزی توسعه‌ای کشورها و ضرورت شکل‌گیری نظام یکپارچه‌ی تصمیم‌گیری که تلفیقی در حوزه‌های محیط‌زیست و توسعه که همان توسعه‌ی پایدار است، امروزه از اولویت‌های اصلی بسیاری از دولت‌ها محسوب می‌گردد.

پر واضح است که وجود زیرساخت‌های قانونی، دیدگاه حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و برقراری نظام کنترلی و حاکمیتی در کنار استفاده از مشوق‌های انگیزه‌ای و تشویقی، لازمه‌ی امنیت محیط‌زیست است.

قرن بیستم و خصوصاً نیمه‌ی دوم آن، قرنی سرشار از تحولات سریع و بی‌سابقه در محیط‌زیست جهان بود. اثرگذاری انسان بر طبیعت و اطرافش به جایی رسیده که دارای ماهیت و

اهمیت جهانی شده و متأسفانه این تأثیرات از سرعت سرسام‌آوری نیز برخوردار گردیده است. دیگر تقریباً هیچ زیستگاه یا اکوسیستم طبیعی در سطح زمین وجود ندارد که دستخوش تغییر نگردیده باشد، اما تحولات زیست محیطی زاینده‌ی فعالیت‌های بشری، اگرچه از دیر باز آغاز گردیده است، اما هیچ‌گاه به اندازه‌ی چند سال گذشته مورد توجه نبوده و قبلاً به هیچ عنوان نگرانی‌های مجامع بشری در این رابطه این قدر با بدبینی عجین نشده بود. از همین روست که امروزه، کشورها اشکال مختلف مشارکت را در عرصه‌های مختلف اجرایی تجربه می‌کنند که در آن، سیاست‌مداران، یا دولت‌مردان، با سایر کشورهای جامعه‌ی جهانی، مردم و سازمان‌های مردم‌نهاد امنیت را به اشتراک می‌گذارند. این اشکال مختلف مشارکت به دلایل مختلف شکل می‌گیرد. جامعه‌ی جهانی به این نکته پی برده است که هر کشوری، سهم و نقش خاصی در برطرف ساختن نگرانی‌های پیچیده‌ی موجود دارد و یا این که دولت‌ها به سرمایه‌گذاری بخش‌های غیرداخلی در این راه تمایل دارند. عمومیت یافتن چنین روابطی، این سؤال را پیش آورده است که چه کشوری می‌تواند در یک چنین برنامه‌ای مشارکت داده و درگیر شود؟ در جواب به این سؤال می‌توان گفت، الگوی شایسته می‌تواند در برابر اشکال مختلف برای اقدامات اشتراکی مورد استفاده قرار گیرد. الگوی شایسته‌ای که متوجه ابعاد راهبردی این هدایت باشد؛ یعنی اتخاذ تصمیمات کلان در خصوص نحوه‌ی هدایت نقش‌ها در امور اشتراکی بین کشورها. به عبارت دیگر، الگوی شایسته فقط متوجه این سؤال نیست که به کجا برویم، بلکه در پی پاسخ‌گویی به این سؤالات نیز هست: چه کشوری باید در تصمیم‌گیری دخیل باشد؟ و با چه ظرفیتی؟

به نظر می‌رسد برای رسیدن به یک چنین الگوی شایسته‌ای مسائل و مشکلاتی بر سر راه این فرایند وجود دارد.

از سوی دیگر، تحقق پیشرفت اسلامی ایرانی در حوزه‌ی امنیت زیست محیطی نیز مرهون ارتقای سطح قابلیت‌های مدیریتی است و کوتاه‌ترین راه آن کشف میزان کارآمدی و ناتوانی‌ها و ارتقای دانش و قابلیت‌های مدیران، یادگیری از تجربیات مفید و ارزنده و پرهیز از تکرار اشتباهات دیگر است. مسأله‌ی اصلی این تحقیق «فقدان الگوی مدون راهبردی با تمرکز بر

گفتمان رهبر کبیر انقلاب حضرت امام خمینی^(ره) و رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) و بر اساس مبانی و رهیافت‌های قانون اساسی و تبدیل آن به الگوی راهبردی دانست.

مبانی نظری

مفهوم محیط‌زیست

محیط‌زیست از لحاظ لغوی از دو واژه‌ی «محیط» و «زیست» ترکیب شده است. محیط واژه‌ای عربی بوده و از ریشه‌ی «حوط» و به معنای احاطه‌کننده است. «زیست» نیز واژه‌ای فارسی و مترادف زندگی و حیات است. بنابراین، محیط‌زیست دربرگیرنده‌ی کلیه‌ی عناصر طبیعی و انسان ساخت می‌شود که افراد انسانی و حیوانات و یا گیاهان و گونه‌ها را احاطه نموده و یا کلیه‌ی عوامل ملموس و غیرملموس که چارچوبه‌ی حیات را شامل می‌شود. (مشهدی، ۱۳۸۹: ۲۱۲)

در مقدمه‌ی بیانیه‌ی کنفرانس سازمان ملل متحد درباره‌ی محیط‌زیست انسان در سال ۱۹۷۲ در استکهلم به دولت‌ها اعلام می‌دارد: «انسان مخلوق و شکل‌دهنده‌ی محیط‌زیست خود است؛ محیطی که وی بقای فیزیکی، فرصت رشد معنوی (اخلاقی، اجتماعی و روحی) عطا می‌کند» (کیس، ۱۳۸۴: ۶)؛ در واقع، آنچه حقوق محیط‌زیست در پی آن است، این است که انسان‌ها حق دارند که محیط‌زیست آنها از شرایط مناسب برای زندگی سعادت‌مندانه توأم با امنیت و سلامت برخوردار باشد. (فیروزی، ۱۳۸۴: ۵۳)

در مجموع، می‌توان گفت که محیط‌زیست سالم موهبتی خداوندی است که از کلیه‌ی موجودات، منابع و عوامل و عناصری که در اطراف هر موجود زنده وجود دارد، به‌وجود می‌آید و امکان زندگی و حیات را برای تمام موجودات زنده فراهم می‌کند.

امنیت زیست‌محیطی

امنیت زیست‌محیطی، اصطلاحی است که توسط دانشمندان برای اثبات پیوستگی میان شرایط زیست‌محیطی و تهدیدات امنیتی به‌کار می‌رود. پس از جنگ جهانی دوم و در طول جنگ سرد تعاریف مختلف از اصطلاح امنیت بین‌المللی به عمل آمد که نوعاً بر سیاست

واقع‌گرایی و گفت‌وگو مدرن تمرکز داشت. با فروپاشی شوروی و نظام نوین ژئوپلیتیک مباحث و حوزه‌های نوینی از امنیت به‌طور چشم‌گیری توسعه یافت. در این میان، نفعی نظامی‌گری بخشی از دستورکار امنیت جهانی شد (یزدان پناه درو، ۱۳۸۸: ۱۰۵)، و طیف گسترده‌ای از تهدیدات علیه صلح به‌ویژه تهدیدات زیست‌محیطی، بهره‌کشی از طبیعت و آلودگی منابع زیستی طرح مسأله شدند. از میانه‌ی دهه‌ی ۱۹۸۰ به بعد، حوزه‌ی مطالعاتی یادشده به‌عنوان امنیت زیست‌محیطی شناخته شد. امروزه تأکید جدی وجود دارد که عوامل زیست‌محیطی در بروز کشمکش‌های سیاسی و تعارضات خشونت‌آمیز نقش مستقیم و غیرمستقیمی داشته‌اند. پروژه‌ی هزاره‌ی سوم در ارزیابی جهانی از تعاریف امنیت زیست‌محیطی، تعریفی ترکیبی ارائه کرد: امنیت زیست‌محیطی توجه به قابلیت‌های زیست‌محیطی در حمایت از حیات است که آن را در قالب سه گزاره: ۱- جلوگیری از آسیب‌های نظامی به محیط‌زیست و به‌سازی آن؛ ۲- جلوگیری از محیط‌زیستی ناشی از جنگ و مسئولیت در قبال آن؛ ۳- محافظت از محیط‌زیست به خاطر ارزش معنوی ذاتی آن طرح کرد.

بوزان در نگاه جدید خود به موضوع امنیت و تمایز حوزه‌های پنجگانه‌ی امنیت معتقد است: «چارچوب تازه برای تحلیل امنیت حاصل توسعه دستورکار امنیت به‌گونه‌ای است که علاوه بر بخش‌های نظامی سیاسی، سایر بخش‌ها را نیز در نظر می‌گیرد. این اقدام صرفاً به معنای افزودن وصف اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی و ... به واژه‌ی امنیت نیست، بلکه مستلزم اندیشیدن بسیار دقیق درباره‌ی معنای امنیت و به‌کار بستن نتایج حاصله در طیفی از پویس‌ها است.» از نظر وی «امنیت زیست‌محیطی ناظر است بر حفظ محیط محلی جهانی به‌عنوان سیستم پشتیبانی ضروری که تمامی حیات بشری بدان متکی است.» و «همه‌ی دولت‌ها نسبت به تهدیدات نظامی و زیست‌محیطی آسیب‌پذیرند و همه در معرض تهدیدات اقتصادی قرار دارند و بسیاری از آنها از فقدان امنیت سیاسی و اجتماعی به‌طور جدی رنج می‌برند.» (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۵)

بیانات مقام معظم رهبری حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

در این بخش بیانات ایشان که ناظر به امنیت محیط‌زیست و اهمیت آن و تکلیف انسان است، مورد اشاره قرار گرفته و سپس، نظرات معظم له پیرامون آب، انرژی و جنگل‌ها به‌عنوان مصادیقی از منابع طبیعی تشریح شده‌اند.

الف) انسان، مأمور آبادانی زمین

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تأکید کرده‌اند که اسلام، انسان را به آبادساختن زمین برای ایجاد حیات طیبه موظف کرده است که البته این اقدام باید در چارچوب حدود الهی انجام شود.

«زمین، منبع منابع فراوان برای ایجاد حیات طیبه‌ی انسان است، ما می‌خواهیم این را برای کشور خود تأمین کنیم، ما می‌خواهیم به دستور اسلام عمل کنیم. آنجا که زمین آباد می‌شود، اگر با رعایت حدود و ضوابط الهی باشد، زندگی انسان هم آباد می‌شود. اسلام ما را مأمور کرده است که از ثروت عظیم زمین به نفع بشر استفاده کنیم، «واستعمرکم فیها». خداوند متعال این زمین را - که همه‌ی خیرات و منابع حیاتی برای بشر در دل آن گنجانده شده است - در اختیار انسان قرار داده و از او می‌خواهد که آن را آباد کند و منابع حیاتی را به نفع بشر از آن بیرون بکشد.» (بیانات ایشان، ۱۳۸۴/۲/۱۸)

پرهیز از بهره‌برداری بی‌رویه از طبیعت و تخریب آن با تأسی به تعالیم دینی

البته مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) تصریح می‌کنند که استفاده از نعمت‌های الهی نباید به تخریب طبیعت منجر شود. ایشان تأکید کرده‌اند که طبق آموزه‌های دینی، انسان امانت‌دار خدا بر روی زمین است، تا این نعمت الهی را به نسل‌های بعدی برساند، لذا کسی که اقدام به تخریب محیط‌زیست کند، به این امانت و به نسل‌های بشری خیانت کرده است. این دیدگاه بر خلاف تصور غلطی است که تعداد قابل توجهی از محققان محیط‌زیستی به‌ویژه در غرب، در مورد تشویق انسان توسط دین به بهره‌برداری بی‌رویه از طبیعت و حاکم بودن بلامنافع انسان به‌عنوان خلیفه‌ی الهی دارند. ایشان عنصر دین و معنویت را یکی از راه‌های کارآمد و تأثیرگذار در توده‌ی مردم برای حفظ محیط‌زیست دانسته و با اشاره به دیدگاه اسلام در خصوص طبیعت فرموده‌اند:

ب) استفاده صحیح از منابع طبیعی

۱) جنگل‌ها، مراتع و فضای سبز

در این ارتباط، ابتدا نظرات معظم له پیرامون اهمیت درخت و گیاه و ضرورت تقویت فرهنگ عمومی در این ارتباط بررسی شده و سپس رهنمودهای‌شان در زمینه‌ی استفاده صحیح از جنگل‌ها و جلوگیری از تخریب آنها مطرح می‌شود.

۱-۱- اهمیت درخت و گیاه و ضرورت تقویت فرهنگ عمومی: بررسی‌ها حاکی از آن است که مقام معظم رهبری، نقش اساسی و حیاتی برای گیاهان و درختان در حیات بشری قائل هستند. «سنت درختکاری، خیلی سنت خوبی است. کار ما که درخت می‌کاریم، یک کار نمادین است. ما یک درخت می‌کاریم. معنایش این است که جوان‌ها که چندین برابر نیروی یک آدم پا به سن گذاشته‌ای مثل ما در آنها وجود دارد و نشاط بیش‌تری دارند، تعداد بیش‌تری درخت بکارند و مردم عزیز کشورمان عادت کنند به سنت ایجاد این وسیله‌ی حیات، درخت و گیاه، مظهر حیات و زندگی است. خودش هم زنده و زندگی بخش است و فضا را برای انسان و حیوان، فضای قابل زیستی می‌کند. توجه به گیاه، فقط مسأله‌ی تأمین خوراک نیست، بلکه تأمین فضای حیاتی برای انسان است. بنابراین، گیاه خیلی مهم است». (بیانات ایشان، ۱۳۸۸/۱۲/۱۸)

علاوه بر این، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در مراسم کاشت دو اصله نهال و آغاز احداث بزرگ‌ترین بوستان در هفته‌ی منابع طبیعی مورخ ۱۳۷۹/۱۲/۱۷، در جمع مسئولان بخش‌های مختلف منابع طبیعی، محیط‌زیست، شهرداری تهران و اعضای شورای شهر تهران، در سخنانی ضمن اظهار خرسندی از توجه بیش‌تر تأکید کردند، حفاظت از محیط‌زیست، جنگل‌ها و منابع طبیعی و فراهم کردن فضایی سالم و با طراوت برای زندگی از اساسی‌ترین وظایف است که مسئولان و فراهم کردن فضایی سالم و با طراوت برای زندگی از اساسی‌ترین وظایف است که مسئولان باید آن در اولویت کاری خود قرار دهند. ایشان با دیدگاه کل‌نگر نسبت به اعاد گوناگون زندگی انسان، لازمه‌ی زندگی شیرین را وجود محیطی زیستی سالم در کنار پیشرفت‌های علمی، صنعتی، اقتصادی و شهرسازی دانستند و خاطر نشان کردن: «منابع

طبیعی از ثروت‌های ملی است که مربوط به ملت‌ها و نسل‌های مختلف در طول تاریخ است؛ بنابراین، باید در خصوص حفظ منابع طبیعی و جنگل‌ها اهتمام جدی‌تری شود.»

هم‌چنین مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی)، هم‌زمان با روز درختکاری در مورخ ۱۳۸۵/۱۲/۱۵ و ضمن غرس دو اصله نهال، کاشت درخت و ایجاد فضای سبز را کاری با برکت و با ارزش دانسته و ضمن تأکید بر گسترش نهال کاری و توسعه‌ی کمربند سبز پیرامون شهرها خاطر نشان کردند: «نباید اجازه داد فضای سبز شهرها به‌خصوص شهرهای پرجمعیت و تهران تخریب یا کاهش یابد.» علاوه بر این، حضرت آیت‌الله خامنه‌ای هم‌زمان با هفته‌ی منابع طبیعی و روز فضای سبز شهرها در مراسم روز جهانی درختکاری ۱۳۸۲/۱۲/۱۵ در سخنان کوتاهی با اشاره به اهمیت احیای زمین و درختکاری در دستورات دینی، وضعیت کنونی درختکاری و جنگل‌کاری در کشور به‌ویژه در شهرهای بزرگ را با توجه به افزایش بی‌رویه، مؤکد به دولت و مجلس برای در اولویت قراردادن مسائل جدی کردند و افزودند: «این موضوع که اخیراً مطرح شده است، زمینه را برای ورود افراد سوءاستفاده‌کننده و تخریب جنگل‌ها و منابع طبیعی فراهم خواهد کرد.» ایشان اقدامات خدماتی و رفاهی انجام‌شده در تهران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی را غیرقابل مقایسه با قبل از انقلاب خواندند و تأکید کردند: «با همه‌ی اقدامات انجام‌گرفته هم‌چنان تهران از کمبود فضاهای تنفسی رنج می‌برد و باید طرح‌های گسترش فضای سبز به‌ویژه در مناطق جنوبی تهران در دستورکار مسئولان شهری باشد.» هم‌چنین حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، مسأله‌ی بخیزداری را نیز مهم برشمرده و تأکید کردند: «دولت باید این موضوع را با جدیت و با نظارت قوی دنبال کند.»

از سوی دیگر، ایشان ذخایر جنگلی کشور را ثروت و میراث عظیم باستانی کشور می‌دانند که در صورت عدم صیانت از آنها، جنگل‌کاری مصنوعی توان جایگزینی و جبران مافات را نخواهد داشت. بدین ترتیب، معظم له، خواستار برخورد جدی با معترضان به منابع طبیعی شده‌اند. هم‌چنین حضرت آیت‌الله خامنه‌ای^(مدظله‌العالی) طی سخنرانی خودشان در مورخ ۱۳۸۸/۱۲/۱۷، بر لزوم نظارت جدی برای جلوگیری از گسترش شهر تهران تأکید کردند و افزودند: «باید با جدیت تمام در مقابل متعرضان به زمین‌های دامنه‌ی جنوبی البرز و اطراف

تهران ایستاد و از منافع ملی پاسداری کرد.» ایشان در همین مراسم، برخورد با زمین‌خواران را از موضوعات بسیار مهم دانستند و خواستار همکاری بیش از پیش مسئولان شهری با قوه قضائیه برای مقابله با زمین‌خواری شدند.

۱-۲- استفاده صحیح از جنگل‌ها و جلوگیری از تخریب آنها: معظم له به دلیل اهمیت اساسی جنگل‌ها و دریاها در حیات انسان، به عناوین مختلف مسئولان و مردم را به استفاده صحیح و هم‌جانبه از این منابع دعوت کرده‌اند و این امر را منوط به تلاش و مجاهدت علمی و عملی دانسته‌اند. «در مورد مازندران دو ثروت عظیم و دو فرصت بزرگ برای این استان و هم برای کل کشور. از این دو ثروت عظیم، از این دو فرصت بزرگ باید هم به‌درستی حفاظت بشوند، هم به‌درستی بهره‌برداری بشود. این سفارش من به مسئولان کشور است: این جنگل متعلق به ملت است، این دریا متعلق به ملت است و مسئولان دولتی متولیان ساماندهی کار ملت و کار کشورند، مراقب باشند، مراقب باشند. بهره‌برداری بهینه و اقتصادی و صحیح و جلوگیری از سوءاستفاده‌هایی می‌شود - وظیفه‌ی مسئولان کشور است. اینی که دست‌های طمعکار و طالبان منافع شخصی به عناوین گوناگون این ثروت ملی را به سمت جیب‌های خودشان بکشند، قابل قبول نیست.» (بیانات ایشان، ۱۳۸۵/۷/۱۵)

ایشان هم‌چنین در ادامه به پایداری فرهنگی - اجتماعی طبیعت‌گردی تأکید داشته و معتقدند که استفاده از طبیعت نباید منجر به خدشه‌دار شدن دین و اخلاق مردم شود. هم‌چنین طبیعت‌گردی و به‌طور کلی، استفاده از طبیعت باید به‌گونه‌ای باشد که ساکنان محلی را از فقر رها نکرده و نفعی برای آنها نیز دربر داشته باشد.

۲) مصرف صحیح آب

مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) با توجه به اهمیت حیاتی آب، در باب نکوهش استفاده‌ی نادرست از آن فرموده‌اند: «چقدر تأسف‌آور است! متأسفانه این واقعیت دارد، این هست، در مورد آب بررسی‌هایی که کرده‌اند، می‌گویند تلفات آب در مصرف خانگی تا حدود ۲۲ درصد است. کشور ما کشور پرآبی نیست. حداکثر صرفه‌جویی را ما مردم ایران در آب باید انجام

دهیم. آن وقت این آبی که این زحمت تولید می‌شود، از راه‌های دور آورده می‌شود، با بهای سنگین سدهایی به‌وجود می‌آید، این همه دانش، تجربه و تلاش به‌کار می‌رود تا این آب به خانه‌ی ما بیاید، بعد در خانه‌ی ما ۲۲ درصد از این آب هدر برود! این فقط مصرف خانگی است، مصرف کشت و مصرف صنعت هم یک‌جور دیگر اسراف‌هایی دارد. آنچه که بر حسب بررسی‌هایی به‌عنوان آمار در اختیار ماست، بخش مهمی از آن مربوط به همین قضیه است. این صرفه‌جویی که لازم است، از تولید تا مصرف تا بازیافت، آب را صرفه‌جویی کنیم؛ یعنی از سدهای مان صیانت کنیم، شبکه‌های آبرسانی را اصلاح کنیم، آبیاری با صرفه در کشاورزی را آموزش بدهیم که چه جوری آبیاری بشود.» (بیانات ایشان، ۱۳۸۸/۱/۱)

۳) مصرف صحیح انرژی

مقام معظم رهبری، با اشاره به تخریب ارزش‌های اخلاقی در جوامع امروز، یکی از دستاوردهای زمان ظهور امام زمان (عج) را استفاده بی‌ضرر و بی‌خسارت از خیرات عالم، از انرژی‌های پنهان نهفته در طبیعت می‌دانند، به نحوی که مایه‌ی رشد و پیشرفت انسان شود.

«از آن طرف هم تخریب ارزش‌های اخلاقی است که امروز انسان دچار آنهاست، لکن در دوران ظهور حضرت بقیه‌الله (ارواحنا فداه) قضیه این‌گونه نیست. بشر از خیرات عالم، از انرژی‌های پنهان و از نیروهای نهفته در طبیعت، استفاده‌ی بی‌ضرر و بی‌خسارت می‌کند، استفاده‌ای که مایه‌ی رشد و پیشرفت انسان است.» (بیانات ایشان، ۱۳۷۹/۱۲/۲۴)

ایشان در جای دیگر، بر استفاده‌ی مناسب از انرژی‌ها و عدم اسراف آن تأکید کرده‌اند: «اسراف فقط در زمینه‌ی فردی نیست، در سطح ملی هم اسراف می‌شود. همین برق و انرژی که گفتیم اسراف می‌شود، بخش مهمی از این اسراف در اختیار مردم نیست، در اختیار مسئولین کشور است. این شبکه‌های ارتباطی، شبکه‌های انتقال برق، سیم‌های برق، اینها وقتی فرسوده بشود، برق هدر می‌رود. برق را تولید کنیم، بعد با این شبکه‌ی فرسوده، آن را هدر بدهیم که بخش مهمی هدر می‌رود. یا شبکه‌های انتقال آب اگر فرسوده باشد، آب هدر می‌رود. اینها اسراف‌های ملی است، مسئولین آن، مسئولین کشورند. اسراف در سطح سازمان هم اتفاق

می‌افتد. رؤسای سازمان‌های گوناگون مصرف شخصی نمی‌کنند، اما مصرف بی‌رویه در مورد سازمان خودشان اتفاق می‌افتد، تجمعات اداره، اتاق کار، تزییناتش، سفرهای بیهوده، مبلمان گوناگون، باید با مراقبت و نظارت از این کارها جلوگیری کرد.» (بیانات ایشان، ۱۳۸۸/۱/۱)

حال پس از تشریح آرای معظم له پیرامون محیط‌زیست و منابع طبیعی و استفاده‌ی صحیح از آنها، در خاتمه، نظر ایشان در مورد دلیل اصلی تخریب محیط‌زیست در سطح جهان تشریح می‌شود.

۴) عامل اصلی تخریب محیط‌زیست

ایشان در دیدار اعضای هیئت علمی همایش محیط‌زیست، دین و فرهنگ و میهمانان خارجی شرکت‌کننده در این همایش، از تخریب محیط‌زیست به‌عنوان یک معضل جهانی یاد و تأکید کرده‌اند: «تخریب‌کنندگان اصلی محیط‌زیست، دولت‌های قدرتمندی می‌باشند که در استفاده از سلاح‌های شیمیایی، آزمایش سلاح‌های اتمی پیشتازند.» «بزرگ‌ترین تخریب‌کننده‌ی محیط‌زیست، رژیم آمریکاست که حتی تسلیم قراردادهای بین‌المللی نیز نمی‌شود.» ایشان ضمن قدردانی از تلاش‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست تأکید کرده بودند: «جمهوری اسلامی ایران مسأله‌ی تخریب محیط‌زیست را یک مسأله‌ی اساسی می‌داند و عزم جدی خود را بر مقابله با عوامل تخریب محیط‌زیست قرار داده است.» (بیانات ایشان، ۱۳۸۰/۳/۲۹) حضرت آیت‌الله خامنه‌ای سوءاستفاده‌ی قدرت‌های جهانی از دانش بشری را عامل اصلی تخریب محیط‌زیست می‌دانند.

۶) اهمیت درختکاری

«مردم توجه پیدا کنند به مسأله‌ی درخت‌کاری؛ به درخت‌کاری - به‌خصوص در برخی از مناطق کشور، از جمله تهران - در این سال‌ها توجه شده است؛ برخی از کمبودها و مشکلاتی که در گذشته به‌وجود آمده، بتدریج اندکی حل شده؛ لکن همه‌ی مسأله این نیست. امسال به نظر ما رسید که به مناسبت اهمیت مسائلی که امروز ما دست به‌گیریان با آن مسائلم، خوب است که این جلسه را تشکیل بدهیم و قدری مطالبی را عرض بکنیم. بعد هم دنباله‌ی کارها نشود و مسئولان در پی یک اقدام اساسی و جدی در [حل] مسائل مربوط به محیط‌زیست انشاءالله باشند. البته برای من یک گزارشی آوردند از صحبت‌هایی که در این چند سال - از سال ۷۷ تا امروز (پانزده سال) - درباره‌ی

این مسأله کرده‌ایم، خیلی حرف‌ها گفته شده، توصیه‌ها شده، لکن توصیه به‌تنهایی علاج و درمان مشکلات بزرگ نیست. یک تحرک و حرکت جدی‌ای باید دنبال کار باشد. البته کارهای خوبی هم در این سال‌ها انجام گرفته که چشم به آنها هم نمی‌شود بست.»

۷) اسلام حامی امنیت محیط‌زیست

ایشان ضمن اشاره به جایگاه محیط‌زیست در اسلام بیان داشتند: «اولاً نظر اسلام نسبت به زمین و کره‌ی خاکی و این مجموعه‌ای که گاهواره‌ی زندگی انسان و محل ولادت و نشوونما و سپس مرکز بازگشت انسان است؛ نظر اسلام نسبت به زمین و آنچه در زمین است. یک‌جا قرآن می‌فرماید: وَ الْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ؛ زمین را - یعنی این کره‌ی ارضی را - برای انسان‌ها ما آفریدیم؛ مال همه است. متعلق به بعضی نیست؛ بعضی حق بیش‌تری از بعضی دیگری ندارند؛ متعلق به نسلی دون نسلی نیست؛ امروز متعلق به شماست؛ فردا متعلق به فرزندان شما، به نوه‌های شما و به دودمان شما تا آخر؛ و در همه‌جای سطح کره‌ی زمین این جور است. خلقت زمین مال انسان‌هاست؛ متعلق به آنها است. در یک آیه‌ی دیگر می‌فرماید: خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا؛ همه‌ی آنچه در زمین است و متعلق به زمین است، برای شما انسان‌ها آفریده شده است؛ بنابراین، چون مال خودتان است، به نفع شماست، متعلق به شماست، باید تخریش نکنید. همه چیزش هم [با ارزش] است؛ یک چیزهایی هست که به‌نظر انسان سطحی ممکن است با ارزش بیاید، چیزهایی هم به‌نظر او بی‌ارزش بیاید، اما همه‌ی آنها با ارزش است. یک روزی هم در همین کشور ما کسانی بودند که می‌گفتند این ماده‌ی متعفن به چه درد ما می‌خورد؛ منظورشان نفت بود. عده‌ای ممکن است از سرسبزی منطقه‌ی شمال کشور لذت ببرند، از کویرها خوششان نیاید؛ اما بروید با آقای دکتر کردوانی بنشینید و ببینید ایشان راجع به کویر چه می‌گویند. همه‌ی آنها مثل هم است؛ همه‌ی آنها نعمت است، همه‌ی آنها موهبت است، همه‌ی آنها هم مال شماست؛ حق ندارید تخریب کنید؛ نه باغ و بوستان را، نه جنگل را، نه مرتع و دشت را، نه کویر را؛ همه‌ی آنها متعلق به انسان‌هاست؛ بایستی از اینها بهره ببرید.»

ایشان هم‌چنین اشاره می‌نماید: «در آیه‌ی دیگر می‌فرماید: وَ اسْتَعْمَرْتُمْ فِيهَا؛ خداوند متعال که خالق این زمین و خالق شماست، شما را موظف کرده است که این زمین را آباد کنید؛

یعنی ظرفیت‌های موجود در این مجموعه‌ی کره‌ی ارضی را به فعلیت برسانید. خیلی از ظرفیت‌ها هست که ناشناخته است، بعد شناخته می‌شود و بعد اهمیت آنها و ارزش آنها فهمیده می‌شود؛ این کار کار شماست؛ شما باید بکنید. امروز هم که ما خیال می‌کنیم از همه‌ی ظرفیت‌های زمین داریم استفاده می‌کنیم، حقیقت مطلب این نیست؛ ممکن است میلیون‌ها برابر آنچه امروز شما از آب و از خاک و از هوا و از مواد زیرزمینی و از محصولات روی زمین استفاده می‌کنید، بشود به نحوی استفاده کرد که امروز ما از آن خبری نداریم. باید بشر به‌طور دائم ظرفیت‌های جدیدی را پیدا کند؛ از این ظرفیت‌ها به نفع زندگی بشر استفاده کند.

یک آیه‌ی دیگر درباره‌ی الدالخصام است؛ یعنی لجوج‌ترین، خبیث‌ترین، سرسخت‌ترین دشمنان که خصوصیاتش برایش ذکر می‌شود؛ یکی از خصوصیات این است: اِذَا تَوَلَّى سَعَى فِى الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ؛ حرث و نسل را از بین می‌برد، فاسد می‌کند؛ کشت را - یعنی تولید گیاهی را و تولید انسانی را - نابود می‌کند و از بین می‌برد.

امروز اگر شما نگاه کنید در سیاست‌های دنیا می‌توانید پیدا کنید کسانی را که همین کار را بالفعل با همه‌ی ملت‌ها و یا با بسیاری از ملت‌ها دارند انجام می‌دهند؛ اِهْلَاكِ حَرْثٍ وَ اِهْلَاكِ نَسْلِ؛ این را خدای متعال فساد می‌داند، بعد هم می‌فرماید: وَ اللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفُسَادَ. حالا این چند آیه بود که من خواندم؛ ده‌ها روایت با مضامین عالی در اسلام، در متون دینی ما درباره‌ی زمین، درباره‌ی محیط‌زیست ما هست؛ همین آیاتی که الان اینجا تلاوت کردند، از جمله‌ی این آیات است که اشاره می‌کند به فراورده‌های روی زمین که همه‌اش مال بشریت و متعلق به شماست؛ قضیه‌ی محیط‌زیست خیلی قضیه‌ی مهمی است.»

۸) بحران‌های زیست محیطی در سطح جهانی

ایشان تأکید کردند بر این که «اهمیت این محیط‌زیست عبارت است از مسئولیت انسان در قبال طبیعت؛ باید احساس مسئولیت کند. هم‌چنان‌که در قبال انسان‌ها احساس مسئولیت می‌کنیم، در قبال طبیعت هم باید احساس مسئولیت کنیم. اسلام و ادیان الهی خواسته‌اند تعادل میان انسان و طبیعت را حفظ کنند؛ این، آن هدف اساسی و اصلی است. عدم حفظ این تعادل ناشی از عواملی

است که عمده‌اش خودخواهی‌های انسان است؛ قدرت‌طلبی است؛ قلدری و گردن‌کلفتی بعضی از ما انسان‌هاست. وقتی این اتفاق نیفتاد (یعنی این تعادل حفظ نشد) آن‌وقت بحران محیط‌زیست پیش می‌آید؛ بحران محیط‌زیست به همه‌ی بشر و به همه‌ی نسل‌ها آن‌وقت ضرر می‌زند.

امروز این بحران مخصوص ما نیست - حالا اگر تعبیر «بحران صحیح باشد؛ لااقل «چالش بزرگ» - این چالش بزرگ، امروز مخصوص ما نیست؛ امروز در همه‌ی دنیا این چالش وجود دارد و ناشی از همان عدم احساس مسئولیت است. شما دیدید در قضیه‌ی «پیمان کیوتو» آمریکا به‌عنوان یک دولت قلدر ایستاد - چندسال قبل از این، من در نماز جمعه هم مطرح کردم و همین را گفتم؛ یعنی یک برخورد قلدرمآبانه با یک پیمانی که این پیمان مربوط به یک کشور و دو کشور و این گوشه‌ی دنیا و آن گوشه‌ی دنیا نیست؛ مربوط به همه‌ی جهان است. مسأله‌ی گازهای گلخانه‌ای چیزی نیست که به یک کشور و به یک عده از مردم صدمه بزند؛ نه، مال همه‌ی بشریت است. متنها مشکل اساسی در باب مسائل محیط‌زیست این است که آثار تخریب با آسانی و بزودی ظاهر نمی‌شود؛ وقتی ظاهر شد، علاج آن آسیب‌ها و مشکل‌ها هم بعضاً بلندمدت و بعضاً ناممکن است. فرض بفرمایید که آب‌شدن یخ‌های قطبی - که منتهی بشود به بالا آمدن سطح آب دریاها و مسائل گوناگون زیستی فراوان دیگری که برایش پیش می‌آید - دیگر چیزی نیست که قابل علاج باشد برای بشر؛ اینها دیگر چیزهایی نیست که بشود در ظرف ده سال و بیست سال و صد سال جبران کرد؛ آثار ماندگاری برای بشریت دارد؛ یعنی وقتی انسان‌هایی پیدا شدند که احساس مسئولیت نکردند، ثروت‌های عمومی عالم را خواستند تبدیل کنند به ثروت شخصی، از هر امکانی برای فریب کردن وجود خودشان استفاده کنند، نتیجه می‌شود این. قلدری بشر، خط‌شکنی‌های قلدرمآبانه و گردن‌کلفتی‌های قدرت‌های بشری، قدرت‌های زر و زور در دنیا و در سطح جهان یک‌چنین نتایج و آثاری دارد».

۹) بحران‌های زیست‌محیطی در سطح ملی

ایشان مهم‌ترین چالش‌های فعلی محیط‌زیست کشور را به شرح زیر برشمردند و برای هر یک نیز توصیه‌های مهمی ارائه نمودند:

فرسایش خاک

«خب، اینها در ابعاد جهانی این جوری است؛ در ابعاد کشوری هم همین است؛ در ابعاد کشوری هم که ما حالا درباره‌ی مسائل کشور خودمان فعلاً داریم بحث می‌کنیم، قضیه این است؛ یعنی آنجا هم آسیب‌ها، آسیب‌هایی نیست که به آسانی بشود برطرف کرد. فرض بفرمایید فرسایش خاک در کشور بر اثر سهل‌انگاری‌ها و بدعمل کردن‌ها و ندانم‌کاری‌ها؛ فرسایش خاک چیزی نیست که بعد بشود به آسانی جبرانش کرد. قضیه‌ی خاک از قضیه‌ی آب مهم‌تر است؛ ما مشکل آب هم داریم، مشکل بزرگی هم هست، لکن برای تهیه‌ی آب راه‌های فراوانی وجود دارد؛ برای تهیه‌ی خاک حاصلخیز این راه‌ها دیگر وجود ندارد؛ یعنی بی‌توجهی به مبانی حفظ محیط‌زیست، گاهی اوقات یک چنین مشکلاتی را به‌وجود می‌آورد؛ آسیبی که وارد می‌شود، آسیبی نیست که بشود [جبران کرد]. خب، می‌شود پیشگیری کرد، می‌شود علاج کرد؛ هم پیشگیری می‌شود کرد بسیاری از این چیزها را - که عمده‌تاً هم پیشگیری است - هم بعضی‌ها قابل علاج است و بایستی اینها را علاج کرد.»

آلودگی هوا

«حالا فرض بفرمایید مسأله‌ی آلودگی هوا. جزو مسائل مهم زیست محیطی امروز ما در کشور، مسأله‌ی آلودگی هوا در شهرهای بزرگ کشور است؛ در تهران و کلان‌شهرهای کشور؛ خب، مسأله‌ی مهمی است، این را می‌شود پیشگیری کرد، می‌شود هم علاج کرد. اگر ما حقیقتاً با هم همدل، هم‌زبان، هم‌نیت نیروهای مان را روی هم بگذاریم - همه‌ی کسانی که اطراف این قضیه هستند - این کار را می‌شود حل کرد. فلان کشور یک پنجم خاک ما وسعت دارد، دو برابر ما جمعیت دارد، مشکل آلودگی هوا را حل کرده؛ پس می‌شود [حل] کرد.»

ریزگردها

«بنابراین، این کار ممکن است؛ ما هم می‌توانیم حل کنیم. مسأله‌ی غبار را - به قول معروف این ریزگردها را - مثلاً می‌شود حل کرد؛ اینها قابل حل است، البته صبر، حوصله، تدبیر، دنبال‌گیری و این چیزها لازم است. مسأله‌ی محیط‌زیست، مسأله‌ی این دولت و آن دولت نیست؛ مسأله‌ی طولانی‌مدت

است؛ مسأله‌ی زید و عمرو نیست؛ مسأله‌ی این جریان و آن جریان نیست؛ مسأله‌ی همه‌ی کشور است؛ همه باید دست‌به‌دست هم بدهند و این مشکل را حل کنند.»

آلودگی هوا، آب، خاک

«سه عنصر اساسی در محیط‌زیست هست که اینها را بایستی مورد توجه قرار داد: هوا، آب، خاک. همه‌ی همت را باید (روی اینها) گذاشت. (طبق) این آماری که به من دادند، در تهران هفتاد درصد مشکل آلودگی هوا، مربوط به حمل و نقل است، سی درصد مربوط به صنایع آلاینده است - حالا این آماری است که به من دادند؛ ممکن است اندکی کم‌تر یا زیادتر [باشد]؛ در بین شماها متخصصین هستند، اطلاعات‌شان ممکن است دقیق‌تر باشد - خیلی خوب، پس (عامل) معلوم شد؛ عامل را وقتی شناختیم، یک قدم به حل مشکل نزدیک شدیم؛ باید با جدیت سراغ این مسأله رفت. این چیزها چیزهای تبلیغاتی نیست؛ اینها از آن اموری نیست که اول تابلویش را باید زد؛ [بلکه] اول باید کار را انجام داد. وقتی کار انجام گرفت، همه‌ی مردم بدون تابلو [هم] احساس می‌کنند.

مسأله و مشکل پدیده‌ی غبار که دیروز در خوزستان، امروز در کرمان و ممکن است فردا در یک نقطه‌ی دیگر زندگی مردم را مشکل بکند، باید علاج بشود. مشکل پدیده‌ی غبار فقط تنفس مردم نیست؛ به بنده گزارش دادند که جنگل‌های غرب کشور - جنگل‌های بلوط - به‌خاطر این پدیده‌ی غبار در خطر نابودی است؛ که اگر چنانچه خدای نکرده این مشکل پیش بیاید، ضررهایش به مراتب بیش‌تر از آن چیزی است که ما از تنفس در تهران یا در یک جای دیگر در هوای غبارآلود ضرر و زیان می‌بینیم. باید به‌طور جدی دنبال بود، باید کار را دنبال کرد، باید دید علت چیست؛ علت‌ها را شناخت و به‌صورت جدی درصدد علاج برآمد.»

مصرف آب

«یک مسأله مسأله‌ی آب و مصرف آب [است]. من دو سه سال پیش به نظرم در صحبت اول فروردین اشاره کردم که نود درصد آب کشور صرف کشاورزی می‌شود. همه‌ی مصارف دیگر - مصارف شرب و شهر و صنعت و غیره - ده درصد است. ما اگر چنانچه بتوانیم با تدابیری در آن نود

درصد که صرف کشاورزی می شود، ده درصد صرفه جویی بکنیم، معنایش این است که به همان اندازه‌ای که امروز آب برای شرب و شهر و روستاها و صنعت و غیره مصرف می‌کنیم، به همین اندازه آب در اختیار کشور قرار می‌گیرد. این چیز کوچکی است؟ این چیز با این عظمت، ارزش این را ندارد که همه‌ی مسئولین، دست‌اندرکار بشوند و بروند دنبال این قضیه؟ با آبیاری قطره‌ای، با شبکه‌سازی‌های درست و خوب [صرفه‌جویی کنند]. آب پشت سدها را ما اگر چنانچه جمع کنیم، [اما] شبکه‌سازی درست نکنیم - کما این که متأسفانه در موارد زیادی قضیه از این قرار است - خوب این آب را در واقع هدر می‌دهیم، تبخیر می‌شود می‌رود؛ علاوه بر این که حالا مشکلاتی هم پشت سدها به وجود می‌آید. کارهای فراوانی است که باید انجام بگیرد؛ اینها جزو چیزهای بسیار مهم است.

مسئله‌ی خاک: عرض کردیم فرسایش خاک، در بلندمدت خطر بزرگ‌تری از کمبود آب است. چند سال قبل از این بحث‌های آبخیزداری و آبخوان‌داری و مانند اینها مطرح شد، کارهایی هم انجام گرفت؛ باید اینها با جدیت و قوت دنبال بشود؛ این کارها متوقف نماند.

یکی از مشکلات عمده‌ی ما در کشور - که این را برحسب تجربه من عرض می‌کنم به شما برادران و خواهران عزیز - پیگیری نکردن است؛ کار را خوب شروع می‌کنیم، [اما] پیگیری لازم همیشه وجود ندارد؛ در بعضی از موارد چرا؛ هر جا خوب پیگیری کردیم، به نتایج خیلی خوب رسیدیم، در بسیاری از جاها هم کار، وسط کار متوقف می‌شود، پیگیری نمی‌شود؛ این یکی از مشکلات اساسی است. هر کدام از شماها در بخش‌های مختلف، مدیریتی دارید؛ مدیران کشور باید به این مسئله توجه کنند که پیگیری بسیار مهم است.»

تخریب جنگل‌ها و مراتع

«یک مسئله مسئله‌ی جنگل‌ها و مراتع است؛ این جنگل‌های ما و مراتع ما، هم ریه‌های تنفسی شهرها و محیط‌های زندگی‌اند، هم نگهبان خاکند و خاک را که این همه درباره‌ی اهمیتش گفتیم، حفظ می‌کنند؛ این جنگل‌ها را باید حفظ کرد. متأسفانه در بخش‌های مختلف کشور، این جنگل‌های متراکم و انبوه شمال کشور بعضاً مورد چپاول و غارت، و بعضاً آخر مورد بی‌توجهی و بی‌اهتمامی قرار می‌گیرد. من تأکید می‌کنم اجازه ندهید به این جنگل‌ها

دست‌درازی بشود؛ بخش‌های مختلف کشور که مسئولیتی در این زمینه دارند، از منابع طبیعی گرفته تا محیط‌زیست تا بقیه‌ی دستگاه‌هایی که ارتباطی با این قضایا دارند، اجازه ندهند با بهانه‌های مختلف - از شهرسازی درست کردن و جذب گردشگر و هتل‌داری و مانند اینها بگیرند تا مدرسه‌ی علمیه و حوزه‌ی علمیه؛ همه‌ی اینها بهانه‌هایی می‌شوند و شده تاکنون - که جنگل‌های ما دست بخورند، به آنها تعرض بشود؛ به جنگل‌ها تعدی بشود و تاکنون به جنگل تعدی شده؛ جلویش را با استحکام کامل بگیرند.»

زمین‌خواری

«یک مسأله، پدیده‌ی زمین‌خواری است. البته پدیده‌ی زمین‌خواری پدیده‌ی جدیدی نیست؛ قدیمی است؛ ما از دوره‌ی نوجوانی و جوانی مکرر می‌شنفتیم زمین‌خواران، زمین‌خواران! خوب، توقع این بوده است که در نظام اسلامی و جمهوری اسلامی این پدیده متوقف بشود؛ اجازه ندهیم کسانی بیایند با دست‌اندازی به زمین‌های گوناگون اطراف شهر و حومه‌های شهر و مناطق خوب، ثروت عمومی را به‌نویسه‌ی خود تبدیل کنند به ثروت شخصی. این بوستان عظیمی که فرض کنید در فلان نقطه‌ی شهر واقع است، یک ثروت عمومی است؛ [اینکه] کسانی بیایند با زرنگی، با دست‌کاری کردن قانون، با احیاناً خریدن یکی دو نفر آدم سست‌عنصر در فلان دستگاه، این ثروت عمومی را تبدیل کنند به ثروت شخصی خودشان، خیلی رنج‌آور است!»

کوه‌خواری

«حالا بحث زمین‌خواری، یواش یواش شده کوه‌خواری! بنده گاهی که می‌روم ارتفاعات شمال تهران و نگاه می‌کنم، انسان واقعاً خیلی متأسف می‌شود. بارها من در دیدار با مسئولین شهری و مسئولین دولتی و مانند اینها این مسائل را در میان گذاشته‌ام. خوب تلاش هم کرده‌اند، لکن قاطع باید برخورد کنند. مسئولین باید در مقابل این سوءاستفاده‌کننده قاطعیت به خرج بدهند؛ عرضه باید به خرج بدهند؛ نگذارند فلان آدم سوءاستفاده‌چی با شیوه‌های مشخص (سوءاستفاده کند)؛ انسان از آن بالا که نگاه می‌کند، می‌فهمد و می‌بیند که چکار دارند می‌کنند. اول می‌روند اجازه می‌گیرند، یک تأسیساتی در انتهای یک زمین درست می‌کنند؛ بعد که انتهای

زمین مال آنها شد، همه‌ی سطح زمین به‌طور طبیعی قابل نقل و انتقال خواهد شد؛ از این کارها می‌کنند. این شمال تهران و غرب تهران، در واقع مجاری تنفسی شهر تهران است؛ ارتفاعات شمال تهران را یک‌جور، طرف زمین‌های غرب تهران را یک‌جور. در مشهد - شهر ما - من رفتم دیدم طرف ارتفاعات جنوب شهر که در واقع مرکز تنفس شهر است، دارند افرادی آن بالا خانه می‌سازند، هتل می‌سازند، ساختمان‌های چند طبقه می‌سازند؛ اینها بد است، اینها غلط است؛ جرم بدانید اینها را.»

راهکارهای ایجاد امنیت محیط زیست

جرم‌انگاری

«یکی از کارهای اساسی «جرم‌انگاری» در قانون است؛ اینها را باید جرم دانست در قانون و این کسانی که این کارها را می‌کنند، تعقیب قضایی کرد. صرف این‌که برون قلع بنا بکنند، کافی نیست که آن را هم متأسفانه در مواردی نمی‌کنند، کوتاهی می‌کنند.»

نباید اجازه داد که منبع شرب تهران مورد تعرض قرار بگیرد؛ منبع هوا و تنفس تهران مورد تعرض قرار بگیرد؛ منابع زندگی در تهران - پایتخت کشور و مرکز دولت اسلامی - مورد تعرض یک عده‌ای قرار بگیرد؛ با اینها باید برخورد کنید. اگر خدای نکرده در داخل دستگاه‌ها کسانی هستند که کوتاهی می‌کنند، با آنها شدیدتر برخورد کنید؛ اینها جزو کارهای لازم و اساسی است. هم منابع طبیعی، هم شهرداری، هم محیط زیست، هم دستگاه‌های نظارتی - همه‌ی اینها - بایستی با این وضع آسف‌بار مقابله کنند. بالاخره حفظ محیط زیست و رعایت محیط زیست، یک وظیفه‌ی حاکمیتی است؛ البته مردم هم نقش دارند؛ مردم می‌توانند نقش‌های خوبی ایفا کنند، همکاری کنند؛ شرطش این است که دستگاه‌های حاکمیتی به‌طور جدی دنبال قضیه باشند. اگر جدیت به خرج بدهند، مردم هم به اینها کمک خواهند کرد.»

تهیه‌ی سند ملی محیط زیست

«پس، اولاً تهیه‌ی سند ملی برای مسائل محیط زیست؛ [و بعد] همکاری دستگاه‌ها که اول اشاره کردم که همه‌ی دستگاه‌ها باید بجد با همدیگر همکاری کنند؛ [و بعد] پیوست

محیط‌زیستی برای همه‌ی برنامه‌های سازندگی. همه‌ی برنامه‌های سازندگی از شهری و صحرایی و صنعتی و بقیه‌ی طرح‌ها، حتماً یک پیوست محیط‌زیستی باید داشته باشد؛ جاده می‌خواهید بکشید، مشخص باشد که تأثیرش در محیط‌زیست چیست؟ کارخانه می‌خواهد نصب بشود، باید معلوم باشد که تأثیرش در محیط‌زیست چیست؟ بعضی از مسائل تجاری، بعضی از نقل و انتقال‌ها و کارهای بازرگانی؛ اینها بایستی پیوست محیط‌زیست داشته باشد.

جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست. دستگاه قضایی و دستگاه‌های ضابطه، و پیش از آنها قوانین مجلس، باید روی این تکیه بکنند. البته قوانینی داریم و الان قوانین خوبی هست، متنها بازننگری لازم است؛ بایستی تخریب محیط‌زیست جرم محسوب بشود؛ به‌عنوان جرم بایستی تعقیب بشود. پالایش و بازننگری قوانین موجود، تقویت نظارت‌های بی‌اغماض - نظارت انجام بگیرد، هیچ‌گونه اغماضی هم در این نظارت‌ها صورت نگیرد و رؤسای دستگاه‌ها شخصاً نظارت کنند.»

فرهنگ‌سازی

«و شاید از جهتی از همه مهم‌تر، فرهنگ‌سازی است؛ فرهنگ‌سازی؛ مردم بدانند که اهمیت حفظ محیط‌زیست چقدر است. این را از دبستان باید شروع کنیم، در کتاب‌های درسی؛ باید بچه‌های ما اهمیت مرتع و جنگل و هوا و آب و خاک و دریا و مانند اینها را از کودکی بفهمند و روی آن حساس باشند. حفظ حریم محیط‌زیست باید جزئی از فرهنگ عمومی بشود. البته نقش رسانه‌ی ملی را هم نباید نادیده گرفت، بایستی حتماً رسانه‌ی ملی نقش ایفا کند، اما مردم هم می‌توانند کار کنند.»

به هر حال، مسأله مسأله‌ی بسیار مهمی است؛ کار کار مهمی است. ما در این زمینه‌ها همیشه هر سال صحبت کرده‌ایم. من حالا اینها را گفتم تا در معرض اطلاع مردم و قضاوت مردم قرار بگیرد و بر این اساس، نمره بدهند به دستگاه‌ها. معیار، دست مردم باشد، به دستگاه‌ها نمره بدهند، قضاوت کنند راجع به دستگاه‌ها که کدام دستگاه توانست دربارهی محیط‌زیست این اقدامات را بکند و این موفقیت‌ها را به دست بیاورد و کدام دستگاه نتوانست.

امیدواریم انشاءالله خداوند همه‌ی شماها را از کسانی قرار بدهد که می‌توانید در این زمینه‌ها کار کنید.» (بیانات ایشان، ۱۳۹۳/۱۲/۱۷)

جدول الگوی امنیت محیط زیست

شاخص‌ها	مؤلفه‌ها	ابعاد محیط زیست
گسترش پژوهش‌های بنیادی و مطالعات نظری، فقهی و حقوقی در حوزه‌ی محیط زیست	بازشناسی مبانی محیط زیست اسلامی - ایرانی	بنیان‌های نظری
تدوین مبانی نظری، بازشماری روش‌های علمی و بازآفرینی کارکردهای نوین محیط زیستی		
توانمندسازی نظری محیط زیستی مدیران، کارشناسان و کارکنان بخش‌های دولتی، عمومی، خصوصی		
حمایت از پژوهش‌های مرتبط با توسعه‌ی اخلاق محیط زیستی	تبیین نظریه‌های علمی روزآمد برای احیا و حفاظت محیط زیست	
انجام پژوهش‌های نظری، فقهی، حقوقی، علمی و کاربردی برای تحقق الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت در محیط زیست	براساس الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت	
ساخت، معرفی و ترویج الگوها و نمادهای تأثیرگذار محیط زیستی برخاسته از فرهنگ اسلامی - ایرانی برای جامعه		
گسترش همکاری‌های علمی و پژوهشی با سایر کشورها به‌ویژه کشورهای اسلامی	دستیابی به مرجعیت علمی و آموزشی محیط زیستی در منطقه و جهان اسلام	
توسعه‌ی گفتمان‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی زیست محیطی		
ارتقای توان محیط زیستی کشور در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی		
گسترش و تعمیق فعالیت‌های فرهنگی و آموزشی عمومی در حوزه‌ی محیط زیست	نهادینه‌سازی و گسترش فرهنگ، اخلاق، ارزش‌ها	

افزایش سطح آگاهی‌ها، انگیزه‌ها و حساسیت‌های عمومی	و هنجارهای محیط‌زیستی در بخش‌های آموزش عمومی آموزش عالی و فرهنگ عمومی	
حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها از طریق تحقق اخلاق و عدالت محیط‌زیست		
توسعه و ترویج فرهنگ تولید و مصرف پایدار با تأکید بر زندگی اسلامی - ایرانی	الگوسازی و ترویج سبک زندگی اسلامی - ایرانی برای احیا و حفظ محیط‌زیست و تولید و مصرف پایدار	
بازشناسی فرهنگ استفاده از سرزمین مبتنی بر زندگی اسلامی - ایرانی		
ایجاد ارتباط و تعامل سازنده‌ی اقتصاد و محیط‌زیست برای پیشرفت پایدار در جامعه		علوم و فناوری
ایجاد مرکز ملی هماهنگی آمار و اطلاعات توصیفی و مکانی محیط‌زیست ایران		
ایجاد نظام آینده‌پژوهی و رصد فناوری‌های نوین محیط‌زیستی	دستیابی به فناوری‌های نوین محیط‌زیست	
توسعه‌ی تحقیق و پژوهش‌های مرتبط با فناوری‌های محیط‌زیست		
حمایت از توسعه، انتشار و به‌کارگیری فناوری‌های سبز در بخش‌های انرژی (محیط‌زیست و حمل‌ونقل با تکیه بر انرژی‌های	توسعه‌ی فناوری‌های سبز	

پاک و تجدیدپذیر تولید و بهره‌برداری از علم و فناوری سبز در محیط‌زیستی		
گسترش پژوهش‌های کاربردی معطوف به فناوری‌ها، محصولات و خدمات دانش‌بنیان محیط‌زیست		
به‌کارگیری فناوری نوین و به روز در پایش محیط‌زیست	توسعه‌ی علمی و زیست فناوری	مدیریت یکپارچه‌ی محیط‌زیستی در تصمیم‌گیری‌های کلان و اجرائی کشور
نظارت و ارزیابی اثرات محیط‌زیستی فناوری‌های نوین		
تدوین برنامه‌ی جامع توسعه‌ی زیرساخت‌های علمی و فناوری محیط‌زیست		
ایجاد مدیریت یکپارچه‌ی کاهش آلودگی هوا، حفاظت خاک، جنگل‌ها، مراتع و جلوگیری از فرسایش خاک	مدیریت یکپارچه‌ی محیط‌زیستی در تصمیم‌گیری‌های کلان و اجرائی کشور	مدیریت محیط‌زیستی
مدیریت یکپارچه‌ی آب‌های زیرزمینی، حوضه‌های آبریز و رودخانه‌ها و تأمین حق‌آبه‌ی محیط‌زیستی، تالاب‌ها و دریاچه‌ها		
مدیریت جامع منطقه‌ای و رفع تعارضات مربوط به آب‌های مرزی و کنترل و مدیریت دسترسی به آب‌های مرزی		
ایجاد مدیریت یکپارچه‌ی سواحل، دریاها و تالاب‌ها		
تحول در نظام مدیریت هوشمندی محیط‌زیستی برای دریافت و ارائه‌ی اطلاعات	مدیریت یکپارچه‌ی نظام اطلاعاتی معتبر و به هنگام زیست‌محیطی	مدیریت محیط‌زیستی
تسهیل دسترسی همگانی به اطلاعات محیط‌زیستی لازم در تصمیم‌گیری‌ها		
ایجاد نظام اطلاعات زیست‌محیطی در سطوح ملی، منطقه‌ای و استانی		
ایجاد سازوکارهای قانونی برای تأسیس، گسترش و حمایت از	ارتقای نقش مردم و	

سازمان‌های مردم‌نهاد و جوامع محلی در مدیریت محیط‌زیست کشور	نهادهای مدنی در مدیریت محیط‌زیست	
ایجاد سازوکارهای قانونی برای استیفای حقوق، انجام مسئولیت‌ها و ایفای نقش مؤثر مردم برای دستیابی به محیط‌زیست سالم		
ارج‌گذاری و پاسداشت گروه‌های اثرگذار و فعالان بخش محیط‌زیست		
حمایت از گسترش تحقیقات و نوآوری در ایجاد نظام دانش‌بنیان محیط‌زیست	دستیابی به نظام دانش بنیان محیط‌زیستی	
تدوین برنامه‌ی جامع توسعه‌ی زیرساخت‌های علمی و فناوری محیط‌زیست کشور		
انجام طرح آینده‌نگاری نیاز علمی و فناوری کشور برای حفظ محیط‌زیست و توسعه‌ی پایدار کشور		
حمایت از ابتکارات و نوآوری‌های محیط‌زیستی	ابتکارات نوآوری‌های محیط‌زیستی در گستره‌ی ملی	
توسعه و تقویت طرح‌های فنی نظارتی و خوداظهاری محیط‌زیستی به‌منظور کنترل و کاهش آلودگی‌ها		
تدوین و به‌روز کردن استانداردهای محیط‌زیستی		
پایش و کاهش آلاینده‌ها و عوامل مخرب محیط‌زیست داخلی	دستیابی به شاخص‌های پایداری در حوزه‌های آب خاک، هوا، فضا و تنوع زیستی	
مدیریت جامع منطقه‌ای در کاهش آلودگی‌های محیط‌زیستی فرامرزی		
نگرش نظام‌مند و همه‌جانبه در صیانت از محیط‌زیست		
آمایش سرزمین مبتنی بر توان زیست‌بوم		
احیا و حفظ تنوع زیستی و ذخایر ژنتیکی		

حفظ محیط‌زیست

<p>رویکرد حساسی نسبت به منابع محیط‌زیستی در اقتصاد ملی</p> <p>لحاظ نمودن ارزش‌های اقتصادی زیست‌بوم‌ها در حساب‌های ملی</p> <p>اصلاح الگوی تولید و مصرف مبتنی بر توسعه پایدار</p>	<p>استفاده‌ی بهینه و پایدار از سرمایه‌های محیط‌زیست</p>	<p>اقتصادی محیط‌زیست</p>
<p>لحاظ نمودن محیط‌زیست به‌عنوان یکی از ارکان توسعه‌ی اقتصادی</p> <p>پاک در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی</p> <p>تدوین سیاست‌ها، قوانین، مقررات و ضوابط محیط‌زیستی ناظر بر فعالیت‌های مختلف اقتصاد کشور</p> <p>استقرار نظام اقتصاد محیط‌زیست کشور</p>	<p>افزایش نقش اقتصاد سبز در ارتقای توان ملی و توسعه‌ی اقتصادی</p>	
<p>همسو نمودن اهداف و برنامه‌های توسعه با ظرفیت‌های محیط‌زیست</p> <p>تلفیق سیاست‌های زیست‌محیطی و اقتصادی در سطح برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری توسعه‌ی پایدار</p> <p>تعیین اثرات اقتصادی برنامه‌های توسعه بر محیط‌زیست کشور</p>	<p>ایجاد تعادل و توازن بین توسعه و محیط‌زیست</p>	<p>توسعه‌ی اجتماعی سبز</p>
<p>افزایش آگاهی محیط‌زیستی، تنویر افکار و آموزش همگانی</p> <p>کاهش تصدی‌گری دولت و واگذاری امور غیرحاکمیتی به بخش غیردولتی</p> <p>ارتقای نقش مردم و نهادهای اجتماعی در مدیریت محیط‌زیست</p>	<p>ارتقای ظرفیت‌های اجتماعی برای حفظ و احیای محیط‌زیست</p>	
<p>بهبود شاخص‌های سلامت محیط‌زیست</p> <p>حمایت نظامند از کارآفرینی محیط‌زیستی</p> <p>بهبود شاخص‌های فضای سبز</p>	<p>ارتقای کیفیت زندگی</p>	<p>سازماندهی توسعه‌ی اجتماعی یا تناقض‌های</p>
<p>مدیریت جامع و رفع تعارضات و کنترل تناقض‌های محیط‌زیست</p> <p>ایجاد ارتباط بین توسعه و محیط‌زیست</p>	<p>سازماندهی توسعه‌ی اجتماعی یا تناقض‌های</p>	

تدوین سند انتظار محیط‌زیست و توسعه‌ی عمرانی اقتصادی	مختلف محیط‌زیست	توسعه‌ی انرژی پاک
تحول در نظام مدیریت منابع انرژی	افزایش کارایی در حامل‌های انرژی	
بهبود الگوی تولید و مصرف انرژی کشور		
مدیریت مصرف انرژی در واحدهای صنعتی		
حمایت از به‌کارگیری انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر	گسترش انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر	
تولید و تأمین سوخت استاندارد		
افزایش سهم منابع انرژی تجدیدشونده و انرژی‌های نو در الگوی تولید و مصرف	تدوین الگوی مصرف انرژی	
اشاعه‌ی الگوی بهینه‌سازی تولید و مصرف پایدار مواد و انرژی		
سامان دادن به یارانه‌های بخش انرژی		
اصلاح قوانین و مقررات با هدف حمایت از فعالان و نهادهای حفاظت‌کننده از محیط‌زیست و افزایش سطح بازدارندگی	به روز کردن قوانین محیط‌زیست متناسب با جرم	
تدوین قوانین و مقررات حفاظت و جلوگیری از آلودگی منابع‌زیستی		
بروز کردن قوانین و مقررات مرتبط با محیط‌زیست و متناسب کردن آنها با شرایط جدید		
انجام پژوهش‌های نظری، فقهی، حقوقی، برای تحقق الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت در محیط‌زیست	پویا شدن فقه محیط‌زیست متناسب با مسائل روز	
تدوین مبانی فقهی، حقوقی با روش‌های علمی و بازآفرینی کارکردهای نوین محیط‌زیستی		
اصلاح قوانین و ساختارهای مرتبط برای یکپارچه‌سازی مدیریت عرصه‌های طبیعی		
مشارکت فعال و مؤثر در مناسبات، تعهدات و تحولات جهانی		

زیست محیطی	داخلی با قوانین بین المللی	
گسترش تعامل منطقه‌ای و بین المللی برای حفظ محیط زیست و نقش آفرینی فعال کنوانسیون‌های منطقه‌ای و بین المللی		
گسترش تعامل و همکاری‌های علمی، آموزشی و فناورانه در سطح منطقه‌ای و بین المللی		
ترویج و عمومی سازی فرهنگ اخلاق محیط زیستی در سطوح آموزش عمومی، عالی و فرهنگ عمومی جامعه با بهره گیری از ظرفیت نهادهای آموزشی، فرهنگی و اجتماعی	ترغیب ارتقای دانش و فناوری‌های سازگار با محیط زیست و آینده نگر	اخلاق زیست محیطی
استقرار و نهادینه کردن مدیریت سبز با فناوری‌های نوین محیط زیستی در سطح کشورهای منطقه و جهان اسلام		
معیار پیشرفت و پیشتاز در عرصه‌ی کاربست و گسترش کارآفرینی در صنعت پاک	نکوداشت دارندگان مشاغل سبز و آفرینندگان	
برآورد ارزش‌های اقتصادی منابع طبیعی و زیست محیطی ناشی از آلودگی و تخریب محیط زیست	فرصت شغلی در صنایع پاک	
اصلاح قوانین و مقررات با هدف حمایت از فعالان و نهادهای حفاظت کننده از محیط زیست و افزایش سطح بازدارندگی	ارج گذاری به احیاگران حیات انسانی و طبیعی	
کاهش تصدی گری دولت و واگذاری امور غیر حاکمیتی به بخش غیردولتی	به ویژه فعالان محیط زیست	

الگوی امنیت محیط‌زیست از منظر امام خامنه‌ای (مدظله العالی)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

امروزه حفاظت و به‌سازی محیط‌زیست و مقابله با بحران‌های محیط‌زیستی به یکی از مهم‌ترین مسائل در اداره‌ی امور کشورها تبدیل شده است و مسائل محیط‌زیستی در دستورکار اغلب دولت‌های جهان در سطح داخلی و بین‌المللی قرار دارد. ارتقای مسائل محیط‌زیستی به برنامه‌ی کاری دولت‌ها با بروز پیامدهای زیانبار تخریب جهانی محیط‌زیست و افزایش درک جامعه‌ی بشری در مورد ضرورت همزیستی مسالمت‌آمیز با محیط‌زیست در طی چهل سال گذشته آغاز شد.

همان‌طور که بررسی بیانات مقام معظم رهبری در رابطه با محیط‌زیست و منابع طبیعی نشان داد؛ ایشان معتقدند که اسلام انسان را به آبادساختن زمین برای ایجاد حیات طیبه موظف کرده است که البته این اقدام باید در چارچوب حدود الهی انجام شود. ایشان به‌درستی به

عدالت بین نسلی اشاره نموده و تأکید کرده‌اند که بشر، امانتدار این نعمت الهی (طبیعت) برای نسل‌های بعدی بوده و منتفع شدن وی از طبیعت نباید منجر به تخریب محیط‌زیست شود. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، لازمه‌ی شکرگزاری صحیح این نعمت الهی را تعامل منطقی انسان‌ها با طبیعت دانسته، خاطر نشان کرده‌اند: «کفران نعمت طبیعت، عقوبت الهی را در پی خواهد داشت و معطلاتی که به‌عنوان اثرات ناشی از تخریب محیط‌زیست در زندگی انسان‌ها به‌وجود آمده؛ در واقع، نتیجه‌ی کفران این نعمت است.» با این دیدگاه، ولی‌امر مسلمین جهان، عنصر دین و معنویت را یکی از راه‌های کارآمد و تأثیرگذار در توده‌ی مردم برای حفظ محیط‌زیست بیان کرده‌اند. هم‌چنین ایشان به‌طور کلی طبیعت را دارای ساخت عظیم و بافت بزرگ دانسته‌اند که رموز و پیچیدگی‌های فراوانی دارد و انسان باید برای استفاده صحیح از آن، علوم مربوطه را کسب کند و این علم دارای ارزش است.

مقام معظم رهبری هم‌چنین به پایداری فرهنگی - اجتماعی جوامع محلی تأکید داشته و معتقدند که استفاده از طبیعت نباید به خدشه‌دار شدن دین و اخلاق مردم شود. یکی از مهم‌ترین اشکال استفاده از طبیعت که می‌تواند سبب ناپایداری فرهنگی شود، طبیعت‌گردی است. از این روست که امروزه سازمان‌های بین‌المللی نیز به دلیل پیامدهای منفی فرهنگی که بعضاً گردشگری بر روی جوامع محلی می‌گذارد، گردشگری پایدار را مفهوم‌سازی کرده‌اند که یکی از اهداف آن، جلوگیری از تخریب ارزش‌ها و اخلاق محلی است. از سوی دیگر، معظم له تأکید کرده‌اند که بهره‌برداری از طبیعت باید به‌گونه‌ای باشد که سبب بهبود معیشت ساکنان محلی و فقرزدایی در بین آنها شود. مورد اخیر، پیامد بسیار حائز اهمیت را برای سیاست‌گذاری‌های پیشرفت و عدالت، به‌ویژه در زمینه‌ی سیاست‌های مرتبط با محرومیت‌زدایی، به‌ویژه برای کشور دارد؛ چراکه در حال حاضر، موهبت‌های طبیعی به اشکال مختلف (از قبیل معادن، جنگل‌ها و ...) که عموماً در نواحی غیرشهری یا روستایی واقع شده‌اند، توسط سرمایه‌گذاران دولتی و خصوصی مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند، در حالی که ساکنان محلی نفع چندانی را از محل این بهره‌برداری نبرده و کماکان در وضعیت نامناسب معیشتی باقی

می‌مانند. عدم وضع قانون مشخص و واضح در این خصوص، یکی از عوامل اصلی این معضل است که باید چاره‌ای برای آن اندیشیده شود.

علاوه بر این، رهبر معظم انقلاب، پایداری طبیعت را امر بسیار مهمی دانسته‌اند. مقام معظم رهبری بر اساس نگرش پایه‌ای خود نسبت به درخت و طبیعت، دغدغه‌ی جدی در زمینه‌ی حفاظت از محیط‌زیست در برنامه‌های توسعه‌ای و حساسیت لازم مسئولان دارند. ایشان تصریح کرده‌اند: «گیاه یک پایه‌ی اساسی وجود است، ولی متأسفانه ما گیاه و درخت را با این چشم نگاه نمی‌کنیم. از این روست که مراتع تخریب می‌شوند، جنگل‌ها تخریب می‌شوند و درخت‌ها و باغ‌ها در محیط‌های شهری حتی در محیط‌های غیرشهری احیاناً به توهم منافع موهوم- از بین می‌روند... این‌گونه بی‌اعتنائی‌ها به گیاه، به درخت، به باغ و به عوامل طبیعی حیات و وجود، برای کشور ضایعه‌آفرین است.» حضرت آیت‌الله خامنه‌ای، معتقدند که مسأله‌ی محیط‌زیست یا حفظ منابع طبیعی، برای کشور، مسأله‌ای تجملاتی و درجه‌ی دو نیست، بلکه یک مسأله‌ی حیاتی است. ایشان ذخایر جنگلی کشور را ثروت و میراث عظیم باستانی کشور می‌دانند که در صورت عدم صیانت از آنها، جنگل‌کاری مصنوعی توان جایگزینی و جبران مافات را نخواهد داشت. بنابراین، معظم له، متعرضان به منابع طبیعی را ظالمان به ملت دانسته و خواستار برخورد جدی با آنها شده‌اند.

منابع

فارسی

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- نهج البلاغه، فیض الاسلام، ص ۱۱۴۶، حکمت ۱۲۳، صبحی صالح، ص ۴۹۱، حکمت ۱۲۸.
- ۳- حضرت امام خمینی (ره)، صحیفه‌ی نور، جلد ۲۱، ص ۱۷.
- ۴- حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، نرم‌افزار حدیث ولایت، (بیانات ایشان، ۱۳۸۹، بوستان ولایت).
- ۵- حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) (۱۳۷۵)، یاد ایام (مجموعه بیانات)، تهران: انتشارات صادق.
- ۶- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۶)، سیاست‌گذاری عمومی در ایران، تهران: نشر میزان.
- ۷- المیرا، حبیب‌اله، محیط‌زیست و امنیت جهانی (زمستان ۱۳۸۷)، فصلنامه‌ی شباهنگ.
- ۸- جمیز بابر و مایکل اسمیت (۱۳۷۳)، ماهیت سیاست‌گذاری خارجی، ترجمه‌ی دکتر سیف‌زاده، چاپ اول، تهران: نشر قومس، ص ۱۳۵.
- ۹- آبرکرامی، نیکلاس و همکاران (۱۳۷۰)، فرهنگ جامعه‌شناسی، حسن پویان، تهران: چاپخش.
- ۱۰- احمدی، عباس (۱۳۸۹)، نقش مذهب در گسترش حوزه نفوذ: مطالعه موردی: تشیع در ایران، فصلنامه‌ی ژئوپلیتیک، سال ششم، شماره‌ی اول، بهار.
- ۱۱- ادوارد، اس، راجرز (۱۳۴۸)، اکولوژی انسانی و بهداشت، دیباچه مؤلف، ترجمه: دکتر سیاوش آگاه، چاپ اول، مؤسسه‌ی مطالعات و تحقیقات اجتماعی.
- ۱۲- اشتریان، کیومرث (۱۳۸۶)، «سیاست‌گذاری عمومی ایران»، تهران: میزان اصول اخلاقی محیط‌زیست از منظر اسلام.
- ۱۳- اعتمادی، سیدیوسف (1383)، سیر تحول قوانین منابع طبیعی و محیط‌زیست، انتشارات بهنامی، چاپ اول.
- ۱۴- افتخاری، اصغر و نصری، قدیر (۱۳۸۳)، «روش و نظریه در امنیت پژوهی»، انتشارات پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی، تهران.
- ۱۵- امامی، محمدعلی (۱۳۸۰)، عوامل تأثیرگذار داخلی بر خلیج فارس، تهران: انتشارات وزارت امور خارجه، چاپ اول.
- ۱۶- ایان بار بور (۱۳۶۲)، علم و دین، ترجمه‌ی بهاء‌الدین خرمشاهی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی.

- ۱۷- برادن، کنلین و شلی، فرد (۱۳۸۳)، ژئوپلیتیک فراگیر، ترجمه‌ی علیرضا فرشچی و حمیدرضا رهنما، تهران: انتشارات دوره‌ی عالی جنگ.
- ۱۸- براون، لستر و همکاران (۱۳۷۰)، وضعیت جهان، ترجمه‌ی حمید طراوتی، تهران: نشر ژرف تاریخ.
- ۱۹- براون، لستر و کین، هال (۱۳۷۴)، ارزیابی مجدد ظرفیت نگاه‌داشت جمعیتی کره زمین.
- ۲۰- بندرچی، محمدرضا، مقاله حفاظت از جنگل‌ها و مراتع در حقوق کیفری ایران، مجموعه مقالات نخستین همایش حقوق.
- ۲۱- بهزادی، حمید (۱۳۶۸)، «اصول روابط بین‌الملل و سیاست خارجی»، تهران: انتشارات دهخدا، چاپ دوم.
- ۲۲- بوزان، باری (۱۳۷۸)، «مردم، دولت‌ها و هراس»، ترجمه‌ی پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- ۲۳- بوزان، باری؛ ویور، اولی؛ دووید، پاپ (۱۳۸۶)، چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت، ترجمه‌ی علیرضا طیب، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- ۲۴- بوزان، بری و ویور، آلی (۱۳۸۸)، مناطق و قدرت‌ها، ترجمه‌ی رحمان قهرمان‌پور، تهران: انتشارات پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- ۲۵- پاپلی یزدی، محمدحسین (۱۳۷۴)، اهمیت مسأله‌ی محیط‌زیست، فصلنامه‌ی تحقیقات جغرافیایی، شماره‌ی ۳۶.
- ۲۶- پارسونز، واین (۱۳۸۵)، مبانی سیاستگذاری و تحلیل سیاست‌ها، ترجمه‌ی حمیدرضا ملک محمدی، تهران: پژوهشکده‌ی مطالعات راهبردی.
- ۲۷- پاک‌نژاد، رضا (۱۳۶۰)، اولین دانشگاه و آخرین پیامبر، یزد: بنیاد فرهنگی شهید پاک‌نژاد.

انگلیسی

- 28- "Development and Environment series6, Environmental Law in Developing Countries, Southest and East Asia"1994, History of EIA systems andmeasures taken around the world.
- 29- Leopold, Sand Countly Almanac, Oxford University Press, Oxford, 1949.
- 30- Watson, 'Gaia', New Scientist Inside Science No. 48, New Scintist, 6 July 1991
- 31- Alan Bullock &Oliver S tallybrass(eds.);The Fontana Dictionary of Modern Thought; Fontana: Collins, 1980,pp.394-5
- 32- Arthur K alleberg ," The Logic of Comparison: A Methodological Note on the comparative Study of political Science ",Word politics;XIX,Jan.1966,p.72.
- 33- G. Norton, 'Context and hierarchy in Aldo Leopold's theory environmental management', Ecological Economics 2: 119-27, 1990.

- 34- Barnet, J. (2001) Security and Climate Change, Norwich, UK: Tyndall Centre for Climate Change

